

پرورش هویت ملی و بومی در کودکان

اشاره

دوره پیش‌دبستانی دوره‌ای دوساله است که کودکان ۴ تا ۶ ساله را تحت پوشش برنامه‌های تربیتی قرار می‌دهد. این دوره زیربنای تکوین شخصیت و مناسب‌ترین زمان برای پرورش استعداد، تقویت ظرفیت یادگیری و تربیت است. آنچه کودکان در این دوره تجربه می‌کنند، بر رشد همه‌جانبه آن‌ها تأثیرات ماندگاری دارد؛ زیرا تربیت در کودکی مانند نقش بر سنگ است. به همین دلیل، نظام‌های آموزشی دنیا برای تربیت نوآموزان در ابعاد مختلف در این دوره سرمایه‌گذاری می‌کنند. این دوره فرصت مناسبی برای پرورش قابلیت‌های جسمانی، ذهنی، رشد عاطفی، اجتماعی و ... است. یکی از اهداف برنامه‌ها و فعالیت‌های دوره پیش‌دبستانی، پرورش هویت است.

کلیدواژه‌ها: هویت، کودک پیش‌دبستان، ایرانی، اسلامی، تربیت و فرهنگ بومی و ملی

برآمده از ملیت است. ملت‌های مختلف از نظر ویژگی‌های فیزیکی، رفتاری و ... با هم متفاوت‌اند و در مورد خود و دیگران تصویری دارند که گاهی از آن به‌عنوان فرهنگ مشترک یاد می‌شود. این مشترکات باعث شکل‌گیری هویت ملی می‌شوند که حاصل آن ایجاد احساس تعلق و وفاداری به عناصر و نمادهای مشترک در اجتماع است. شناخت، تکوین و پرورش هویت ملی باعث ایجاد حس تعلق و وابستگی و وفاداری به میهن می‌شود و فرد را مصمم می‌نماید که در جهت اعتلای فرهنگ خود بکوشد و در برابر تهاجم فرهنگی مقاومت کند. چنانچه هویت ملی عمیقاً شکل گیرد، فرد به خود و ملیت خویش افتخار می‌کند و ضمن دل‌نباختن به فرهنگ‌ها و ملت‌های بیگانه، در راه استقلال، رشد و ترقی کشور و خدمت به هموطنان خود از هیچ تلاشی دریغ نمی‌ورزد. حفظ مرزها و تمامیت ارضی کشور از طریق هویت‌بخشی به افراد و ایجاد وابستگی به جامعه ملی، احساس تعهد و تعلق به جامعه و کشور امکان‌پذیر است. بنا بر آنچه گذشت، پرورش هویت ملی یکی از اهداف اساسی جوامع برای حفظ ثبات، رشد و بالندگی است که عوامل مختلفی بر شکل‌گیری و تعمیق آن تأثیرگذارند. نظام آموزش و پرورش به دلیل برخورداری از نیروی انسانی توانمند و در اختیار داشتن زمان قابل توجهی از عمر افراد، نقش محوری در شکل‌گیری هویت آنان دارد. از بنیادی‌ترین کارکردهای این نهاد، جامعه‌پذیر نمودن افراد و پرورش دادن انسان‌های علاقه‌مند به میهن، و پایبند و متعهد به ارزش‌های ملی و دینی است. مربیان پیش‌دبستانی علاوه بر پرورش مهارت‌های جسمی و ذهنی، با انتقال نگرش‌های جدید در زمینه‌های اخلاقی، عاطفی و فرهنگی موجب پرورش اجتماعی نوآموزان می‌شوند. جامعه‌پذیری فرایند هم‌نوایی یا هم‌نوایی نکردن فرد با ارزش‌ها، آداب و رسوم و نگرش‌های جامعه از طریق تقابل بین فرد و جامعه است که روندی پیوسته و مستمر دارد و در جریان کنش متقابل فرد با دیگر انسان‌ها هویت وی شکل می‌گیرد. هویت ملی به‌عنوان مهم‌ترین نوع هویت جمعی، در کشاکش تصور ما از دیگران شکل می‌گیرد و اصولاً پیرو دانش و بینشی است که ما در درجه اول خارج از خانواده، یعنی در مدرسه، دریافت می‌کنیم. مربیان در ایجاد و رشد این بخش از هویت، نقشی محوری بر عهده دارند. آن‌ها در برنامه‌تدوین شده و برنامه‌های پنهان که نقش آن‌ها بیشتر از برنامه‌های

هویت برآیند مجموعه‌ای از ویژگی‌ها و باورها، گرایش‌ها، صفات و بینش‌های افراد است که تحت‌تأثیر شخصیت، تربیت و فرهنگ شکل می‌گیرند. هویت را می‌توان در مرتبه نخست به دو سطح فردی و جمعی تقسیم کرد. هویت فردی شامل ویژگی‌ها و خصوصیات یگانه هر فرد است که او را از دیگران متمایز می‌کند. در واقع، بخشی از هویت فرد است که با او به دنیا می‌آید؛ از قبیل جنسیت، نژاد، قد، رنگ چشم، و رنگ مو. هویت جمعی (اجتماعی) متشکل از نقش‌هایی است که در جامعه و محیط پیرامون به فرد محول می‌شود. هویت جمعی از نمادها و معانی مشترک بین اعضای یک جامعه به وجود می‌آید و باعث ایجاد «ما» در بین اعضای گروه می‌شود. در هویت اجتماعی، فرد به نوعی خودشناسی دست پیدا می‌کند که نشان می‌دهد از نظر روان‌شناختی و اجتماعی کیست و در چه جایگاهی قرار دارد. در هویت جمعی، فرد به گروه تعلق می‌گیرد و نسبت به اعضای آن احساس تعهد و تکلیف می‌کند. هویت جمعی انوعی دارد که یکی از آن‌ها هویت ملی است. هویت ملی یکی از مهم‌ترین سطوح هویت جمعی است که

آشکار است، با برنامه‌ریزی مناسب می‌توانند در جهت هویت‌بخشی کودکان گام‌های مؤثر بردارند تا علاقه و احترام آنان را به نمادهای ملی و آداب و رسوم و مناسبت‌ها برانگیزند و تعلقات دینی و ملی آنان را تقویت نمایند.

چند نمونه از فعالیت‌های هویت‌بخشی ملی و بومی

آشنا کردن نوآموزان با نمادهای ملی از قبیل پرچم، سرود ملی، نقشه کشور، زبان فارسی و همچنین آداب و رسوم و مناسبت‌های دینی و ملی از قبیل اعیاد و مناسبت‌های مهم اسلامی، ایرانی و انقلابی مانند مبعث، غدیر، نیمه شعبان، فطر، قربان، دهه فجر، روز پدر، روز مادر، روز معلم و نمادهای محلی استان ایلام مانند کوه قلاقیان به‌عنوان نماد شهر ایلام، مناطق جنگی از جمله قلاویزان و میمک، پیشکسوتان جهاد و جبهه و مشاهیر استان از جمله شهید هسته‌ای داریوش رضایی‌نژاد.

نکته مهم:

آنچه در این فرایند اهمیت دارد و تأثیر بیشتری می‌گذارد، تعهد و توانمندی حرفه‌ای مربیان است که هم با عناصر و اجزای هویت ملی آشنایی لازم را داشته باشند و هم در نظام ارزشی آنان دارای جایگاه ویژه‌ای باشند؛ در طراحی، اجرا و ارزشیابی واحد کار مبتنی بر هویت ملی در قالب‌های مختلف از جمله بازی، کاردستی، قصه، شعر، نقاشی، نمایش خلاق، بحث و گفت‌وگو، مشاهده، آزمایش، و گردش علمی توانمند باشند و آموزش‌وپرورش اثربخشی داشته باشند.

عکس: علی خوشجام

منابع

۱. شورای عالی انقلاب فرهنگی. (۱۳۹۰). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. تهران: تجدید چاپ: روابط عمومی وزارت آموزش‌وپرورش.
۲. سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. (۱۳۸۸). راهنمای فعالیت‌های آموزشی و پرورشی دوره پیش‌دبستانی. انتشارات مدرسه.
۳. بهادرزاده، سعیده؛ حقیر ابراهیم آبادی، یوسف و جنتی فیروزآبادی، جمیله. (۱۳۹۷). هویت، چیستی؟ چرایی؟ چگونه؟. تهران: مدرسه.
۴. جنتی فیروزآبادی، جمیله؛ بهادرزاده، سعیده و حقیر ابراهیم آبادی، یوسف. (۱۳۹۷). آموزش‌وپرورش و هویت ایرانی اسلامی. تهران: مدرسه.
۵. مؤسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی تبیان. به نقل از بحارالانوار، علامه مجلسی، جلد ۱، ص ۲۴۲.